

MYTER OCH SAMMETSREVOLUTION

JÁCHYM TOPOL

numner 3-2010

aspokt

Jáchym Topol (f 1962) började experimentera med prosa redan som 14-åring – historier om pirater, indianer och sjömän. Han skrev lättexter till sin brors rockband *Psí vojáci* (Hundsoldater) och hans första noveller och dikter kom ut i samizdat före murens fall. I början av 90-talet skrev han sin första roman *Sestra* (Syster) under en intensiv stipendievistelse i Tyskland – en upplevelse han betecknar som science fiction i jämförelse med dissidenttillvaron.

Du verkar vara intresserad av myter. Vad är det som gör att du dras till dem?

Faktum är att jag växte upp med *Odysséen*. De grekiska myterna var mitt första möte med det äventyrliga och spännande. En annan sak som jag fastnade direkt för var nordamerikanska myter. Jag var länge intresserad av indianer och de nordamerikanska myterna fascinerar mig än. Nu har jag insett varför: den hjälte som finns i de indianska berättelserna är en *pícaro*, en skälm. Leszek Engelking har skrivit en stor studie om mig och han menar att jag skriver pikareskromaner. Det är möjligt att indianer och indianska myter fascinerar mig för att hjälten är förkristen.

Vi ser framför oss en snäll cowboy i vit skjorta och en elak cowboy i svart skjorta, eftersom vi hör till en kristen civilisation. Vi vet från barnsben, även om vi är svin och skitstövlar, vad

som är gott och ont. Hos indianerna, hos stenåldersfolk som inte kontaminerats av den kristna civilisationen, ser hjälten helt annorlunda ut. För honom handlar det om överlevnad. Det är det som är kärnan. Den indianske hjälten går in i en by, slår ihjäl männen, våldtar kvinnorna och äter upp barnen. Jag tyckte att det lät märkligt. Varför berättade de sådana saker? Jo, hjälten lever i ett samhälle där det största är att överleva. Det har jag funderat mycket på.

För mig är det självklart att de svin som överlevde de nazistiska och kommunistiska regimerna är svin. Jag tycker inte att det är värt att överleva till varje pris. Det är ett tema som ständigt lockar mig. Mina hjältar i *Kallt land* och i *Kloktat dehet* (Gurgla tjära) har flera gånger blivit ifrågasatta, och man har påstått att jag är omoralisk. Det smickrar mig att det ännu i vår postmoderna tid finns människor som tänker i termer av moraliskt–omoraliskt och försöker orientera sig i den dimensionen.

Den ryske konstnären Kandinsky var väldigt inspirerad av musik i sitt måleri. Inspireras du av andra konstformer?

I Prag bor en man som heter Viktor Pivovarov (*rysk konstnär, ö.a.*). Han hör till konceptualisterna och har haft stor betydelse för Prag. Han har varit lite av en lärare för mig – inte i

första hand när det gäller måleri utan livet i stort. Allt han tänker och säger är enormt spännande, men den konstform som är intressantast och viktigast för mig är fotografi. Jag vet inte riktigt varför: det är något jag inte kan förklara. Det fascinerar mig att ett foto är ett utsnitt ur livet. Jag kan titta på ett foto från 20-talet med en kvinna till häst, och det fascinerar mig att hon faktiskt har levt. Det är på något sätt djupt gripande. Jag vet inte varför. Jag har skrivit om fotografier, fast inte i essäform. Jag har vänner som är fotografer, och jag har till exempel skrivit texten till en bok med fotografier av Karel Cudlín. Den mest fascinerande konstformen för mig är alltså varken konst eller musik – utan fotografi.

Jag har förstås starka band till musiken också. Jag började skriva texter till musik, och jag upplevde samma sak som indianerna, när de för tusentals år sedan hörde sina texter framföras till musik, till trummor. Det var ett mysterium. Vi var alla unga på den tiden och träffades hemma hos killen som var sångare. Det var som en ritual för oss, så musik har varit väldigt viktig för mig också. Men jag spelar inte själv något instrument och har inte ens en kamera.

Du deltog aktivt i sammetsrevolutionen. Infriade den dina förväntningar?

Ja, i grund och botten. Det som för mig i oktober 1989 fortfarande framstod som en ouppnåelig dröm – att jag skulle få resa i världen, att mina böcker skulle komma ut i översättning, att jag skulle skriva och bli publicerad – har gått i uppfyllelse. Det är fantastiskt. Men om frågan gäl-

ler om jag är nöjd med den politiska situationen är svaret nej. Vi var naiva 1989, inte bara jag utan även mer erfarna personer. Jag hade aldrig trott att Östeuropa fortfarande skulle finnas kvar efter tjugo år i frihet. Jag trodde att det skulle räcka med ett kirurgiskt snitt för att avlägsna den kommunistiska tumören, det kommunistiska partiet, och att allt skulle gå av sig självt sedan. Det var ett misstag. Det var naivt. Den politiska scenen är full av pjasar, men jag är inte längre så naiv att jag inte vet att det på sätt och vis är normalt. Det gör mig inte så frustrerad. Jag är frustrerad på samma sätt som en svensk, tysk, belgare eller polack. Det är en normal form av frustration.

Saknar du något från tiden före 1989?

Nej, det är nog bara den vanliga nostalgin. Det är inte en östnastalgi utan en medelåldersnastalgi. Jag var tjugo år yngre då, men jag kan inte påstå att det är något jag verkligen saknar. Livet var besvärligt när jag var ung. Jag saknar några tänder, förmodligen på grund av den dåliga kommunistiska sjukvården. Men när jag blir rik så ska jag låta sätta in nya tänder, och då blir allt fantastiskt!

- Lova Meister

Jáchym Topol (Foto:Lova Meister)

Jáchym Topol är en av få tjeckiska samtidsförfattare som har introducerats i Sverige, och hans böcker har fått ett varmt mottagande av kritikerna. I samband med publiceringen av Nattarbete var Topol på Internationell författarscen i Stockholm hösten 2008, och han var en uppskattad gäst på bokmässan i Göteborg 2009 som hade Tjeckien som minitema. Ersatz förlag har gett ut två av hans romaner i översättning av Tora Hedin (som även har översatt bidraget i antologin I sammestens spår), och två kortare texter har getts ut av Rámus förlag i översättning av Hagar William-Olsson och Sophie Sköld.

Böcker av Jáchym Topol i svensk översättning:

En utflykt till järnvägsstationen samt dikter (Rámus, 2002)

Det gyllene huvudet (Rámus, 2008)

Nattarbete (Ersatz, 2008)

Kallt land (Ersatz, 2009)

"Huset" i antologin *Tjeckien berättar: I sammestens spår* (Tranan, 2009)

PÅ GÅNG I FÖRLAGET

Vi på Aspekt förlag önskar er alla en trevlig sommar och ser fram emot en händelserik litterär höst med boksläpp, nyhetsbrev och mikronoveller. På återseende i september!